

Az én rendszerváltásom 21. Györffy István nyomában 4. rész Ők és mi

A hatvanas évek közepétől Magyarországon élénk helytörténetírás és könyvkiadás bontakozott ki. Városok, kis települések áldoztak arra, hogy múltjukat feltárják, megörökítsék. Ám megtévesztő lehet az, ha csupán ezeket tekintjük. Mert akik így emléket állítottak maguknak, azok döntő számban a XVIII. században újranepekedett falvak: pl. a Zombárol települt Orosháza, a Felvidékről benepesedett Kecel, a Délvidékről toborzódott Deszk, vagy éppen közeli városokból községgé lett tanyavidék, mint Átokháza, Kistelek Szeged vidékén. A középkor óta helyben lakó jászok vagy szatmári magyarok nem ünnepeltek évfordulót, természetesnek vették, hogy mindig ott laktak, hogy jász-magyarok vagy magyarok, alföldiek, s nem erősítették külön is tudatukat monográfiákkal.

Igen. A természetes dolgok nem teszik szükségessé, hogy nyilvánvalóságukat bizonyítsák. Az emberek eleve otthon érzik magukat, s nincs szükségük arra, hogy igazolják is ezt az otthonosságot. Élik a maguk életét, dolgoznak, s együtt lélegzenek a tájjal, a szülőfölddel, az ismert nevekkel, hiedelmekkel, mondákkal. Így volt ez Várasfenesen is századokon át. Igaz, hogy az 1332-ben említett településen ekkor még nem éltek románok, de oly régen szivárogtak be - a XVI-XVII. század folyamán -, s oly igen együtt éltek, noha el is különültek a magyaroktól, hogy idevalóságuk meg sem kérdőjeleződött. Otthon volt mindkét nép: templomot épített, iskolát tartott fenn, s úgy tagozódott a községi szervezetbe, hogy felekezetiileg s így szokásaiban és ünnepeiben is elkülönült, s önálló volt. Ma a baj ott van, hogy a falura kívülről ráerőszakolt nacionalista ideológia jegyében ez az otthonosság megkérdőjeleződik. Legalábbis a magyarok otthonossága. A falu népe most is elválik felekezetiileg s egyházi ünnepeiben; most is összekapcsolódik napi munkájában, de homokot szórtak illetéktelen kezek a gépezetbe, s az fájón, érdesen csikorog, bár még nem tört darabokra.

A népi képzeletben, történeti szemléletben az ősi, a régi fogalma igen relatív. Egy nyilvánvalóan századeleji házat hajlandók több száz évesnek mondani. Az időérzék, a történetiség mércéje hagyományos közösségekben egészen más, s így nincs jelentősége a parasztság körében annak a ma szélteben-hosszában mércének tekintett kérdésnek: ki volt itt előbb? Melyik nemzetiség? Mindkettő otthonosan s régtől valónak mondja és érzi magát. Hisz a paraszti kultúra nem expanzív, hanem éppen zárt és be felé növekvő. Ám az elsőség örökös felemlegetése megmérgezi a tudatot, kellemetlenné teszi az ottlétet. Különösen akkor, amikor jól tudják a magyarok, hogy IV. Béla király nem Belu vezér volt, s nem román. S hogy az összes határnév, amelyet románok is ugyanúgy használnak, csak magyar nyelven értelmezhető: Alsórét, Nyáras, Túrás.

S igencsak rontja az otthonosság érzését az, hogy 1945 után kötelezővé tették a hagyományos magyar névszerkezet és névadás románosítását. Nem Boros Józsefné lett Tábori Erzsébet, ha férjhez ment, hanem Boros Erzsébet, s mindezt még meg is fordítják, ha románul írják le. Hogy valaki, aki magyarul is négy elemet járt, az öreg korára románul böngéssze a cégtáblák vagy bolti áruk nevét, használati utasítását vagy a hivatalos papírokat. Hogy a magyar határneveket, amelyeket mindkét nép egyaránt használ, román helyesírással kelljen leírni. Vagy hogy a nagymama nem segíthet már a gyermek iskolai feladatában, mert nem tud románul. S kellemetlen a gyermeknek, butának érzi magát, ha a magyarul végiggondolt és jól megoldott matematika vagy fizika feladatot még egy másik nyelvre is át kell tennie, miközben a tanár úgy véli, lassan forog az esze kereke.

Sorolhatnók azokat a dolgokat, apró és nagyobb tényeket, amelyek az otthonából alig kimozduló, faluja határát épphogy átlépő magyar parasztembert, gyermeket sújtják. Ők teljes jogúan otthon érzik magukat, de mi nem. S ezt nem a faluban levő nemzetiségi ellentét okozza, ha nem a hivatalos állami rendelkezések. Ehhez jön még a drasztikus, szintén közösségen kívüli diszkriminatív politika is, amely lezárja az érvényesülés lehetőségét, a kitörést a paraszti létből.

A falu nemzetiségeit, együtt élésüket - mert az a paraszti közösség törvényei szerint működik még ma is - nem rontotta meg teljesen a külső világ. Ám ide telepített hatalmasságok, nem a faluból származó hivatalos személyek és milicisták tettek róla, hogy ide is beszivárognak a törvényeket felrúgó eszmék. Lakodalmakban, bálokon, nagyobb ünnepeken együtt vannak mégis, s viszonyukat a szomszédság, munkahelyi barátság, falubeliség szabályozza.

Ami nem egymás ellen, ha nem csak kellő öntudatot adva erősíti a nemzetiségi közösségeket, az a hit, az egyház, az anyanyelvű szertartás, amely egyben a kaotikus világban renddé és tiszta fegyelemmé lényegül, s tartást, önbizalmat ad mindkét nemzetnek.

(Vége)